

AGRO-BUSINESS OF FAMILIALE LANDBOUW?

Latijns-Amerika produceert niet alleen een brede waaier aan landbouwproducten, het is ook een belangrijke exporteur op wereldschaal. Grote bedrijven en kleinschalige boeren bestaan er naast elkaar. – *Kristien De Frenne, Trias*

Latijns-Amerika is het continent waar Colombiaanse koffie tot de verbeelding spreekt, waar Peruaanse asperges groeien en Ecuadoraanse bananen schitteren in de zon. Ook in Ecuador en Peru, waar het Andesgebergte zich uitstrekt, is landbouw een van de belangrijkste sectoren. In Ecuador bijvoorbeeld werkt 28% van de beroepsbevolking in de agrarische sector; in landelijke gebieden loopt dit zelfs op tot 60%. Toch is de grote meerderheid van de landbouwgrond, zowel in Ecuador als in Peru, nog steeds in handen van particuliere grootgrondbezitters. Hebben zij een negatieve impact op de familiale landbouw? Feit is dat een goede samenwerking tussen agro-industrie en kleinschalige landbouw voordelen oplevert voor beide partijen.

Troeven van familiale landbouw

Belangrijk om te weten is ook dat het grootste deel van de bevolking gevoed wordt door familiale landbouwers. Dat is ook zo in Latijns-Amerika. Volgens de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO) is familiale land-

bouw goed voor 70% van het voedsel dat wereldwijd geproduceerd wordt. Over de hele wereld zijn er ongeveer 500 miljoen bedrijven die aan deze vorm van landbouw doen. Familiale landbouw is dan ook essentieel voor plattelandsontwikkeling, stimuleert de lokale economie en speelt zo een belangrijke rol om hongersnood en armoede in de toekomst te bestrijden. Toch moeten net deze kleinschalige landbouwers vaak heel wat obstakels overwinnen. Zo hebben ze minder toegang tot land of water, zijn er geen aangepaste kredieten voorzien en is er een blijvend gebrek aan degelijke kennis of modernisering van landbouwtechnieken. Bovendien worden familiale producenten steeds vaker getroffen door de gevolgen van de klimaatopwar-

ming. Hevige regenval of stijgende temperaturen kunnen een oogst doen mislukken en leiden zo tot minder inkomsten.

Boerenorganisaties en hun rol

In het licht van deze evoluties spelen boerenorganisaties, zoals coöperatieven of andere producentenverenigingen, een cruciale rol. Als lid van een groep krijgen familiale boeren immers een stem. Op die manier verenigen boerenorganisaties de belangen van familiale landbouwers en kunnen ze een grotere invloed uitoefenen. Zo kunnen ze regeringen oproepen om toegang tot water en land te garanderen, om leningen beschikbaar te maken en om markten toegankelijker te maken voor familiale landbouwers. ■

Wat doet Trias?

Jaarlijks investeert Trias, de ontwikkelingsorganisatie van Boerenbond en Landelijke Gilden, 12 miljoen euro in de ondersteuning van boerenorganisaties en ondernemersverenigingen in het Zuiden (Latijns-Amerika, Afrika en Azië). Trias werkt in 14 landen, heeft 9 overzeese kantoren en telt 135 medewerkers en 1300 vrijwilligers.

PERU, BAKERMAT VAN DE AARDAPPEL

Wellicht ken je Peru van zijn groene asperges of van Machu Picchu, de gewezen Incastad. Maar wist je ook dat het land, met meer dan 3000 variëteiten, de bakermat van de aardappel is? Tijdens een studiereis kregen we een indruk van de familiale landbouw in dit prachtige land. – *Sven Debuysscher, Trias & Jan Van Bavel*

Het Verbond van Belgische Tuinbouwcoöperaties (VBT) gaat de volgende jaren een partnerschap aan met ANPE (*Asociación Nacional de Productores Ecológicos*), een koepelorganisatie die de belangen verdedigt van 12.000 familiale, ecologische boeren in Peru. Hiervoor werkt het VBT samen met Trias. Zo steunt Trias ANPE sinds 2014, en sinds 2009 ook de aardappelcoöperatie Coopagros, die 260 boeren verenigt. Het partnerschap tussen het VBT en ANPE past binnen het luik Zuidwerking van *Responsibly Fresh*, het project rond duurzame ontwikkeling van het VBT en haar leden-veilingen.

.....
Logistiek is een groot struikelblok voor de producenten.
.....

Ontmoeting VBT-ANPE

Om elkaars werking te leren kennen en de basis te leggen voor het verdere verloop van het partnerschap, werd eind mei vorig jaar een studiereis naar Peru georganiseerd. De VBT-delegatie bestond uit junior adviseur Laurien Danckaerts en bestuurders Josse De Baerdemaeker

(ex-professor aan de faculteit Bio-ingenieurswetenschappen van de KU Leuven) en Noël Keersebilck (ex-directeur van de REO Veiling). Trias-adviseurs Johan Declercq en Cindy Krose begeleidden de trip. De delegatie ontmoette er bestuurders en leden van de nationale ANPE-organisatie in de hoofdstad Lima en een regionale ANPE-organisatie in Huánuco, een provincie stad aan de andere kant van het Andesgebergte, op een klein uurtje vliegen van Lima. Tijdens de reis werden ervaringen rond het organiseren van producenten en de vermarkting van producten uitgewisseld. Zo'n 70% van de ANPE-leden zijn effectieve producenten.

De anderen zijn micro-verwerkers, exporteurs en dienstenleveranciers. Een doorsnee ANPE-producent heeft een gemiddeld areaal van 2,5 ha. ANPE is een vereniging van ecologische producenten; het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen wordt dus niet toegelaten. Dat verklaart voor een deel het feit dat, ondanks de naar schatting 2.400.000 familiale landbouwbedrijven in Peru, ANPE 'slechts' 12.000 leden telt. ANPE zet sterk in op de verbetering van de vruchtbaarheid van de bodem. De boeren werken met niet-kerende technieken en kennen hun gronden goed door hun jarenlange ervaring.

Contrast Lima-platteland

Er gaapt een grote kloof tussen enerzijds de metropool Lima (die zo'n 8 miljoen inwoners telt) en de rijke kustgebieden aan de Stille Oceaan, en anderzijds de meer achtergebleven delen van het platteland waar vooral de *indigenas* (indianen) wonen. Die vormen met zo'n 45% de hoofdmoot van de bevolking. Terwijl de residentiële wijken van de middenklasse in Lima uitdeinen, bereikt de macro-economische groei van Peru niet of nauwelijks de boerengezinnen in het Amazonewoud en het Andesgebergte. De familiale landbouw wordt vooral bedreigd door de druk op land en water door agro-exportbedrijven en de mijnbouw, een belangrijke inkomstenbron

voor de overheid. De agro-industrie, geconcentreerd in het droge kustgebied, heeft bijna al het water in handen. Deze bedrijven worden door de staat 'beschermd' om de export niet in het gedrang te brengen. Mijnbouw gebeurt dan weer in de bergen en maakt gebruik van gigantische hoeveelheden water. Daardoor is het water vanaf de bron zo goed als opgebruikt. Wat overblijft, is zwaar vervuild. Het grootste probleem van de familiale landbouwers is dat de Peruaanse regeringen van de laatste tientallen jaren zeer weinig rekening met hen houden, zowel op electoraal als op economisch vlak. De corruptie bij de hele politieke klasse viert hoogtij.

Werken aan betere vermarkting

Bij het overleg tussen het VBT en ANPE werden 2 thema's voor het partnerschap vastgelegd: de uitbouw van een kwaliteitslabel en de vermarkting van producten van ANPE-leden op nationaal en regionaal niveau. Logistiek is een groot struikelblok: de boeren wonen soms ver uit elkaar en moeten vaak met paard of ezel tot een hele dagreis afleggen om hun producten tot in de (hoofd) stad of boerenmarkt te brengen. Organisatie van gemeenschappelijk transport via ANPE is een optie. Voorlopig is het aanbod van de producenten groter dan wat ze kunnen verkopen via het netwerk van 27 ecologische boerenmarkten

(*ecoferías*). Volgens het businessplan van ANPE gaat zo 30% van de productie verloren. Daarom wil de organisatie een opslag- en distributiecentrum in Lima oprichten, om van daaruit de producten die vanuit het platteland worden aangevoerd te verdelen. Intussen opende ze ook een winkel in de hoofdstad. Het VBT en ANPE zullen kennis en informatie rond het organiseren van producenten en de vermarkting van producten blijven uitwisselen.

Aardappelen en coca

Tijdens ons bezoek werd de 'Nationale dag van de aardappel' gevierd. Peru verbouwt ongeveer 3000 van de in totaal 5000 aardappelsoorten die er wereldwijd bestaan. Aardappelen, maïs, tomaten en Spaanse pepers zijn de beroemdste ingrediënten uit de Peruaanse keuken. In 2010 werd Peru de grootste cocaproductent ter wereld, vóór Colombia. Coca – het huidige areaal wordt geschat op 42.000 ha – wordt geteeld in de armste streken van de Andes. De bladeren van de plant worden er gekauwd als middel tegen hoogteziekte. Een klein gedeelte van de productie is bestemd voor legaal en traditioneel gebruik (zo wordt de plant onder meer in tandpasta verwerkt), maar het grootste gedeelte gaat naar de productie van cocaïne. ■

LANDBOUW IN PERU

Met een oppervlakte van 1.285.000 km² is Peru 40 keer zo groot als België. Het land telt zo'n 30,8 miljoen inwoners en voert vooral mineralen (52%), petroleum en gas (11,5%) uit, maar ook steeds meer landbouwproducten (30%), zoals asperges, artisjokken, rietsuiker, koffie en rijst. Ongeveer 30% van de bevolking leeft van de landbouw, die nauwelijks gemechaniseerd is. Hooggelegen terrassen worden dikwijls nog op traditionele wijze bebouwd. De velden zijn meestal klein en liggen vaak op steile hellingen. Onvoorspelbare vorst en korte groeiperiodes bemoeilijken de landbouw. Door de verarming van de agrarische bevolking vond de laatste jaren een grote plattelandsvlucht naar de grootsteden, vooral naar Lima, plaats. Veel boeren verlaten het platteland om in de hoofdstad een nieuwe toekomst op te bouwen. Opvallend is het grote verschil tussen de landbouw in de kuststreek, het Andesgebergte en het Amazonewoud. Rond de kuststeden met irrigatieprojecten worden op beperkte schaal groenten en granen verbouwd. Op de hellingen en in de dalen van het Andesgebergte worden producten verbouwd op verspreide stukjes grond. In het Amazonewoud bestaat de landbouw vooral uit fruitplantages. De gemiddelde familiale boer heeft minder dan 5 ha grond.

© JAN VAN BAVEL

CAVIA'S EN GRANADILLAS ALS MONEYSMAKER

In Churubamba, een district in de centraal gelegen Peruaanse provincie Huánuco, verbouwen Irma Tapia en haar dochter Irma Lucía biologisch geteelde groenten en fruit. Maar het is dankzij hun tweehonderdtal cavia's dat ze een arbeidswaardig inkomen verdienen. Voor tuinder Pedro Saravia Molchor zijn dat zijn granadillas, een soort van passiefruit. — Jan Van Bavel

Als je de luchthaven van de 1900 m hoog gelegen provincie stad uitrijdt, lees je 'Welkom in Huánuco. Stad met het beste klimaat ter wereld' op een bord. De stad ligt ingeklemd in een dal tussen het Andesgebergte en het hoge Amazone-oerwoud, op zo'n 400 km van de hoofdstad Lima. Het hele jaar door genieten de bijna 149.000 inwoners van een gemiddelde temperatuur van 25 °C. De minimumtemperaturen duiken bijna nooit onder 17 °C, waardoor Huánuco ook wel de 'stad van de eeuwige lente' wordt genoemd. Het klimaat is vergelijkbaar met dat van de Canarische eilanden.

Biologisch telen

De regio Huánuco is ongeveer zo groot als Frankrijk, maar telt slechts 160 biologische landbouwers, die zich verenigd hebben in de boerenvereniging Adpeh (*Asociación Departamental de Productores Ecológicos de Huánuco*), een regionale afdeling van ANPE. "In de jaren 60 en 70 waren er sterke boeren-coöperaties actief in Peru", zegt Adpeh-voorzitter Lucio Calderón. Maar in de jaren 80 'misbruikte' terreurbeweging Lichtend Pad die coöperaties als het ware door mismanagement. Het verenigingsleven was volgens hun opvatting des

duivels, en het is moeilijk om het vertrouwen in coöperaties te herstellen. Verder kenden we in Peru problemen met corruptie, eigenbelang, incompetentie en een gebrek aan diensten die de boeren net wilden."

In het gehucht Casapuco teelt Irma Tapia al 20 jaar biologische groenten en fruit. Haar man is overleden, maar dochter Irma Lucía (24) nam zijn rol met verve over. Hun areaal is niet groot: 0,25 ha in Casapuco en 2 percelen op een andere locatie; samen goed voor 2 ha. Irma Tapia kocht het bedrijf in 1990 en werkte 20 jaar in een restaurant in Huánuco. Met het

geld dat ze daarmee verdiende en de opbrengst van het bedrijf kon ze de kosten voor de cosmetica-opleiding van haar dochter betalen. Irma Lucía was al van jongs af aan heel actief op het bedrijf van haar moeder. Drie jaar geleden begon ze vormingscursussen te volgen rond leiderschap, netwerkallianties en het participatief garantiesysteem SGP (*Sistema de Garantía Participativo*), een soort van garantiekeurmerk voor biologische producten. Samen met haar moeder teelt ze heel wat gewassen: zoete citroenen, tangelo (citrusvrucht), bananen, avocado's, bonen, selderij, kolen, artsjokken, koriander, koffie, sorghum en witte maïs. Langs de kant van het veld zien we een compostput, die gevuld wordt met mest, riet en stengels. Zo verkrijgen ze om de 3 à 4 maanden 50 kg compost. Elke maand verbruiken ze zowat 3 m³ water, maar eigenlijk beschikken ze over te weinig water voor hun bedrijf. Irma Lucía is overtuigd van de overstap naar

.....
Kleigrond en watertekort bemoeilijken de groente- en fruitteelt op de kleinschalige percelen.

de biologische teelt. "In tegenstelling tot onze collega's uit de vallei moeten we geen chemische bespuitingen uitvoeren. Van de belangrijkste zaken hou ik gegevens bij en soms zetten we ook extra medewerkers in", vertelt ze.

Cavia's als inkomstenbron

Met de opbrengst van het bedrijf konden moeder en dochter percelen bijkopen en een stal voor een tweehonderdtal cavia's bouwen. Cavia's zijn in Peru – net als in Ecuador (zie p. 34) – een delicatessen; het vlees dat sterk lijkt op konijn staat op bijna elke menukaart. "De kweek duurt zo'n 2 maanden. In elk hok houden we 10 vrouwtjes en één mannetje", legt Irma Lucía uit. "De cavia's eten alfalfa, maïs-stengels en het kaf van het koren. We verkopen er zo'n 50 per maand, ook op de boerenmarkt, als ze een gewicht van 500 g hebben bereikt. De verkoopprijs schommelt rond 18 Peruviaanse sol (zo'n 5,2 euro) per stuk. Verder verkopen we ook jongen aan 10 soles per stuk aan

andere Adpeh-leden. We willen ons bedrijf graag verder uitbouwen." Cavia's vormen voor moeder en dochter de belangrijkste inkomstenbron.

Granadillas telen in kleigrond

Het bedrijf van tuinder en Adpeh-bestuurslid Pedro Saravia Molchor ligt bovenaan op een grote heuvel. Zijn specialiteit zijn *granadillas*. Deze zoete passievruchten zijn de eetbare vruchten van de passiebloem *Passiflora ligularis*. De groenblijvende klimplant komt voor op hoogtes tussen 800 en 3200 m, van

West-Bolivia tot in Venezuela en in Midden-Amerika tot aan Mexico, maar ook in Hawaï, Oost-Afrika en Australië. De plant is eenvoudig te kweken door middel van zaaïen of stekken. Pedro heeft ook biologisch geteelde 'boomtomaten' (*tomate de arbol*, fruit dat in sauzen en compotes wordt gebruikt), maniok (*arracaccha*), physalis of goudbessen (zo'n 1600 m², zie verder), pompoen en yacon in zijn teeltplan. "Er zit veel klei in de grond en dat maakt de bodem moeilijk om te bewerken", zegt Pedro. "Ik moet hem dus goed onderhouden. Gelukkig hebben we niet te

1 Laurien Danckaerts (links), junior adviseur Kwaliteit en Duurzaamheid bij het Verbond van Belgische Tuinbouwcoöperaties (VBT), bij caviakweekster Irma Lucía Tapiá. 2 In Casapuco telen Irma Tapiá (rechts) en haar dochter Irma Lucía onder meer biobananen. 3 Deze granadillas of zoete passievruchten zagen we bij tuinder Pedro Saravia Molchor.

veel last van onkruid en regent het voldoende." Op een van de velden grazen enkele schapen; de wol ervan wordt gebruikt om er kleren mee te maken.

Handel in goudbessen

Onderaan de heuvel woont Pedro's zoon Lucio Saravia De la Cruz. Hij verhandelt *aguaymanto*. Deze goudbessen (*Physalis peruviana*, daarom worden ze in de handel vaak aangeboden onder de geslachtsnaam *physalis*), ook wel ananaskersen, incabessen of Kaapse kruisbessen genoemd, zijn de goudkleurige vruchten van één tot 2 m hoge, eenjarige plant uit de nachtschadefamilie. Ze komen van nature voor in de

Andes, maar worden wereldwijd in de (sub)tropen gekweekt. Deze delicatessen worden in Europa ook gedroogd gegeten, in een zakje met andere gedroogde vruchten. Naast de (biologisch geteelde) bessen van zijn vader koopt Lucio ook bessen van een gangbare producent aan 1,5 sol/kg (zo'n 0,43 euro/kg). Volgens Lucio ligt het financieel rendement van biologisch geteelde bessen iets hoger: de kosten liggen iets lager en de teler krijgt een betere prijs voor zijn product dan een gangbare teler. Na het sorteren in klassen verkoopt Lucio de bessen op de markt Mayor Mayorista in Huánuco. Vruchten van eerste klasse kan hij verkopen aan 3 sol/kg. ■

BOERENMARKTEN ALS DISTRIBUTIEKANAAL

Zowel in Lima als in Huánuco vormen de boerenmarkten het 'epicentrum' van de stad, waar het van vroeg in de ochtend tot laat in de avond druk is. Via ecologische boerenmarkten (*ecoferías*) verkopen de ANPE-boeren hun producten rechtstreeks aan de consument. Daarbij promoten ze *Frutos de la Tierra* (vruchten van de aarde), hun collectief merk van ecologische producten. Die variëren van tropische vruchten als mango, papaya en bananen tot aardappels, koffie, rietsuiker, kurkuma en pepers in alle soorten en kleuren. Op de markt vind je voorts vlees, zoals eend en cavia. De markten vormen voor de boeren ook een ontmoetingsplaats, waar ze met elkaar kunnen praten over ziekten en plagen in hun teelten.

Met 250 variëteiten heeft Peru de grootste diversiteit aan pepers ter wereld.

De interuniversitaire samenwerking loopt tussen de landbouwuniversiteit van Lima Unalm (*Universidad Nacional Agraria La Molina*) en de Vlaamse instellingen KU Leuven, Universiteit Gent en Odisee. Prof. Eddie Schrevens van het departement Biosystemen en coördinator voor de KU Leuven, is de bezieler achter het project, waarvoor 7 miljoen euro ter beschikking werd gesteld. "Het hoofdoel is de ontwikkeling en ondersteuning van onderzoek, onderwijs en dienstverlening in het domein van duurzaam beheer van agro-ecosystemen", legt hij uit.

Het programma bestaat uit 7 projecten, waarachter telkens een team van onderzoekers in Lima en Vlaanderen staat. Eén van de projecten draait rond de regionale ontwikkelingscentra die Unalm heeft. "In die proefboerderijen, verspreid over Peru, hebben we een enorm potentieel ter beschikking voor onderzoek, onderwijs en landbouwvoorlichting. Ze zullen worden uitgebreid tot regionale ontwikkelingscentra", aldus Schrevens. "Er lopen diverse experimenten op velden bij de lokale boeren. Zo participeren ze dagelijks in het onderzoek en kunnen ze met eigen ogen vaststellen hoe het ene systeem beter of slechter werkt dan het andere. We ondersteunen de lokale universiteit,

UNIVERSITAIRE SAMENWERKING EN VERMARKTING

In 2010 startte een tienjarige samenwerking tussen de landbouwuniversiteit van Lima en enkele Vlaamse universiteiten, met als hoofddoel het realiseren van een duurzame landbouwontwikkeling in Peru. Vermarkting van de producten gebeurt onder meer via supermarkt Tottus en de niet-gouvernementele organisatie Ecológica. – Jan Van Bavel

die op haar beurt de regionale ontwikkeling en de boeren tracht te stimuleren." De samenwerking met Peru biedt ook kansen voor de Vlaamse universiteiten, want het is een enorm biodivers land. "In Peru vind je 80% van alle ecosystemen die in de wereld voorkomen, van woestijngebied tot Amazonewoud. Deze samenwerking geeft ons de kans om onderzoek te verrichten in zeer diverse agro-ecosystemen." Dat onderzoek gebeurt ook op de 10 ha grote proefvelden van Unalm, waar 14 groenten worden geteeld. Op een perceel met planten van het geslacht capsicum (waartoe onder meer de paprika en de chilipeper behoren, zie foto rechts) wordt een catalogus samengesteld met diverse variëteiten uit de 3 klimaatzones (kust, bergen en oerwoud). Wist je dat Peru met 250 capsicumvariëteiten de grootste diversiteit aan pepers ter wereld heeft? De vermarkting gebeurt vooral via lokale verkoop en door olie uit de vruchten te halen.

Supermarkt Tottus

Lageprijzensupermarkt Tottus heeft in Peru een marktaandeel van 30%. Het baat 47 supermarkten uit in heel het land, waarvan 27 in Lima. Telers die aan Tottus leveren, krijgen het hele jaar een vaste prijs voor hun product, die in overleg bepaald wordt. In Peru liggen de prijzen die supermarkten in het algemeen aan telers betalen hoger dan wat groothandelaars betalen. Heel wat telers houden geen boekhouding bij en weten dus niet wat ze aan hun teelt en verkoop overhouden. Unalm probeert ze nu te overtuigen om toch een goede boekhouding bij te houden. Aan de universiteit wordt onder meer biologisch geteelde

.....
Supermarkten geven telers een hogere productprijs dan groothandelaars.
.....

Op een perceel met planten van het geslacht capsicum wordt een catalogus samengesteld met diverse variëteiten uit de 3 klimaatzones (kust, bergen en oerwoud).

prei, courgette en broccoli verbouwd, die verkocht wordt aan Tottus. "De prijzen die we aan de telers geven, liggen 20% hoger dan in de traditionele markt", vertelt Javier Barrios, aankoper bij Tottus. "Voor sommige producten ligt die prijs lager, omdat we allianties hebben met grote telers. We kopen zo'n 30% van onze

producten bij grote tot middelgrote producenten. Maar we werken ook graag met kleine telers, omdat de kosten daar kleiner zijn: de marges die handelaars nemen, vallen er immers tussenuit. Belangrijk is dat de telers mij op vaste tijdstippen producten kunnen bieden met een goede kwaliteit en lage kosten. Onze leveranciers kopen producten op de (grote) markt Santa Anita in Lima. We werken ook met een bureau dat voor ons de prijzen op elke markt monitort en huren een bedrijf in dat controles en analyses uitvoert op de aanwezigheid van residuen van gewasbeschermingsmiddelen op groenten en fruit."

Biologische productie

De missie van de niet-gouvernementele organisatie (ngo) Ecológica is de markt voor biologische producten in Peru te ontwikkelen. Dat doet ze via bio- en supermarkten. Vaak is ze het tussenbedrijf dat producten koopt van kleine en grote telers en ze met een marge van 8 à 10% verkoopt aan supermarkten. Het is een zelfbedruipende ngo. Bij *ecoferías* (biologische markten) is het de facilitator die telers helpt met het vermarkten van producten. Ze heeft genoeg aanbod om langetermijncontracten met supermarkten aan te gaan. Er is een evenwicht waarbij ze via de supermarkt een 20 à 25% hogere prijs krijgt voor bioproducten. Ecológica plant de productie met de telers volgens de vraag. Die planning gebeurt een jaar vooraf. Als de teler te veel product heeft, probeert Ecológica iets te regelen met de supermarkt (zoals een promotie) om de overschotten weg te werken. ■

TRIAS IS OOK ACTIEF IN ECUADOR

De boerenorganisaties die Trias in Ecuador steunt, werken allemaal in het Andesgebergte. Dat is niet toevallig. De armoedecijfers voor dit land dalen al jaren op rij, terwijl ze bij de indiaanse boeren in het gebergte hoog blijven. Dat komt omdat het economisch beleid van de regering voorbijgaat aan hun specifieke noden.

— Jeroen Weckhuysen & Koen Symons, Trias & Guido Staels, Landelijke Gilden

In oktober vorig jaar bezocht een delegatie van 11 leden en bestuursleden van Landelijke Gilden enkele plaatselijke boerenorganisaties om te kijken hoe Trias deze noden ondersteunt. Ecuador (zie kaartje p.25) werkt zich langzaam op van een ontwikkelingsland naar een 'middeninkomensland'. De Wereldbank registreerde in 2010 dat 32,8% van de bevolking in armoede leefde, maar in 2014 was dat cijfer al gedaald naar 22,5%. De inkomsten van het land zijn vooral afkomstig uit de export van ruwe aardolie, bananen, scampi's, verwerkte vis en snijbloemen. Onder leiding van huidig president Raphael Correa, die studeerde aan de Katholieke Universiteit van Louvain-la-Neuve en er zijn Belgische echtgenote Anne Malherbe ontmoette, werd sterk ingezet op infrastructuurwerken (zoals een nieuwe luchthaven en snelwegen), beter onderwijs en gezond-

.....
De groeiende middenklasse in de steden wil betalen voor kwalitatieve landbouwproducten.
.....

heidszorg. Op economisch vlak probeert hij de enorme afhankelijkheid van de olie-inkomsten te verminderen door het land te laten evolueren naar een diensten-economie, met vooral banken en toerisme. Deze verwezenlijkingen gaan helaas voorbij aan de kleine boeren in het Andesgebergte. Zij zijn ver verwijderd van de plantages in het westen of olievelden in het oosten, waar Ecuador zijn inkomsten uit haalt. De infrastructuurwerken om deze economische groeipolen te ontslui-

ten, worden uiteraard niet in hun woongebied gerealiseerd. Hoewel ze ook de vruchten plukken van de verbeterde toegang tot onderwijs en gezondheidszorg, blijft de armoede in deze streek onrustwekkend hoog: ze schommelt rond 67%. In sommige dorpen waar Trias actief is, stijgt ze zelfs tot 90%. De basisvoorzieningen op 4000 m hoogte zijn nog altijd heel schraal. Ondervoeding is er een groot probleem, door eenzijdige eetgewoonten. De plattelandsvlucht is zeer hoog, maar bij gebrek aan een echte industrie in de steden, neemt de urbane werkloosheid daarmee alleen maar toe. Toch dienen zich enkele kansen aan. De groeiende middenklasse in de steden is bereid om te betalen voor kwalitatieve landbouwproducten. Daarom ondersteunt Trias haar partnerorganisaties in het uitvoeren van marktanalyses, teeltverbetering en coöperatieve verwerking en

verkoop van producten die vooral bestemd zijn voor deze binnenlandse markt. Het gaat dan om aardappelen die worden verkocht in de supermarkt of aan een keten van kippenkramen, groenten die met een label worden verkocht op boerenmarkten en in een eigen winkel, en cavia-vlees dat in Ecuador en Peru op de menukaart van de betere restaurants staat.

Superfood quinoa

Trias werkt in Ecuador vooral samen met boerenorganisaties die produceren voor de binnenlandse markt. Maar de ontwikkelingsorganisatie steunt ook boeren die met vallen en opstaan in staat zijn hun producten te exporteren. In Ecuador is dat Coprobich, een coöperatie die 565 quinoatellers verenigt. Quinoa is een pseudograan, verwant aan melde. Het wordt vooral geteeld in het Andesgebergte en maakt er deel uit van de basisvoeding van de bevolking. Omdat quinoa geen gluten bevat, maar zeer rijk is aan eiwitten, vitaminen en

contract met de Franse distributeur Ethiquable, die de producten op de Europese markt verkoopt, zoals via onze Carrefour-supermarkten. In Europa worden proeven uitgevoerd om het gewas ook hier te telen. Die variëteiten bevatten veel minder saponines, waardoor het verwerkingsproces sterk wordt vereenvoudigd. In het Andesgebergte wordt de voorkeur gegeven aan de saponinerijke variëteit, omdat deze stof een natuurlijke bescherming biedt tegen de aantasting door insecten. Daardoor kan de landbouwer besparen op gewasbeschermingsmiddelen.

Rendement op geïnvesteerd vermogen

Ecuador is 9 keer zo groot als België en telt zo'n 15,8 miljoen inwoners. De hoofdstad Quito ligt 20 km ten zuiden van de evenaar, op een hoogte van 2850 m. "Tijdens de reis werd ik al snel gecharmeerd door het Triasteam in Ecuador", getuigt Eduard Soors, lid van Landelijke Gilde Molenbeersel. "Het viel me op hoe

Eduard Soors van Landelijke Gilde Molenbeersel op de bonte markt van Otavalo, met kleurrijke sjaals, mutsen en poncho's.

mineralen, wordt het ook buiten Latijns-Amerika populair. De zaden van de quinoa-variëteiten die in het Andesgebergte worden geteeld, zijn bedekt met saponine, een giftige, bittere stof. De gedorstte zaden moeten dus eerst goed gewassen en gedroogd worden. Een van de realisaties van Coprobich en Trias is een was- en drooginstallatie die toelaat dat de producten van de boeren door de coöperatie volledig zelf verwerkt worden. Een groot deel daarvan wordt daarna verkocht op de lokale markt. Coprobich heeft ook een

deskundig en vriendelijk ze zijn tegenover de partners. Die houding werd beantwoord met de wederkerige vriendschap van de boeren. Zij dragen de Triasmedewerkers op handen. Ook de manier waarop die medewerkers ook aandacht hebben voor het sociale, trof me. Wie een groter inkomen heeft, kent meer welstand. Maar nog beter: het brengt meer vriendschap in de gezinnen. Voor mij is de conclusie duidelijk: mijn financiële bijdragen aan Trias hebben het hoogste rendement gehaald, tot 100 keer toe." ■

ANDERE TRIAS-PARTNERS

Trias werkt in Peru en Ecuador nog samen met diverse andere partners:

- Compyta is een coöperatie die 65 gezinnen uit arme boerengemeenschappen verenigt. Samen werken ze aan een afzetmarkt voor de gom en tannine die afkomstig is van guarangobomen;
- CECJ is een fairtradeorganisatie die 7000 boeren verenigt rond de productie van eerlijke koffie, suikerriet, bananen, kruiden en cacao;
- *Asociación Mujeres Pulinguí Guano* verdedigt de belangen van 70 ambachtelijke textielproducenten;
- Coacercuy stimuleert bij 40 leden in Apurimac de productie en verkoop van cavia's. Deze bedrijfstak vereist weinig investeringen en zorgt voor een permanente cashflow;
- Coopagros verenigt 150 telers die op een hoogte vanaf 3000 m inheemse aardappelen telen. Naast productiebegeleiding staat commercialisering hoog op de agenda van deze coöperatie;
- Conveagro verdedigt de belangen van 600.000 familiale boeren. Vanuit een democratische en pluralistische opstelling plaatst deze organisatie de familiale landbouw op de politieke agenda;
- *Coordinadora Nacional de Comercio Justo* groepeerde 60.600 boerengezinnen die produceren volgens diverse standaarden van de eerlijke handel;
- Fenmucarina versterkt in heel Peru de positie van 126.000 kwetsbare vrouwen. De organisatie promoot gelijke kansen voor man en vrouw;
- *Asociación de Productores de Tara* is een vereniging die in het departement Cajamarca 140 boomkwekers groepeerde.

© LANDELIJKE GILDEN

AARDAPPELEN TELEN BOVEN 3000 METER

Conpapa is een Ecuadoraanse coöperatie van aardappelboeren die regionaal en nationaal actief zijn. Het regionale niveau, Conpapa Tungurahua, wordt sinds 2008 door Trias ondersteund en verenigt 447 leden. Dankzij een samenwerking met de universiteit van Riobamba kan Conpapa nu beter pootgoed leveren aan haar leden. Door trainingen van de organisatie wordt het deskundig bewaard op het boerenbedrijf. – *Jeroen Weckhuysen & Koen Symons, Trias & Guido Staels, Landelijke Gilden*

Heel wat landbouwers verbouwen hun lokale aardappelvariëteiten boven 3000 m, waardoor ze van een aantal ziekten gespaard bleven. Een van de uitdagingen voor de organisatie waren nieuwe aardappelziekten die optraden ten gevolge van de klimaatopwarming. Dankzij stages bij en uitwisselingen met verschillende leden van Boerenbond en het PCA zijn de landbouwers van Conpapa – 60% mannen, 40% vrouwen – nu in staat om deze nieuwe ziekten te herkennen en te behandelen. De geoogste aardappelen worden door

Conpapa opgehaald op het boerenbedrijf en in hun loods bewaard, gesorteerd, gewassen en opgezakt. Ook voor deze processen konden de boeren van Conpapa rekenen op de steun van een aantal Boerenbondleden en sectorvereniging

.....
De samenwerking tussen Conpapa, Boerenbond en Belgapom startte al in 2010.
.....

Belgapom. Op basis van hun advies bouwde Conpapa vorig jaar een professionele bewaarloods en een aardappelsorteer-, was-, droog- en opzakinstallatie. De plannen werden ontwikkeld door leerlingen van het VTI uit Torhout. Dankzij deze machine kan men de productiekosten drukken en de competitiviteit verhogen. De uitdaging bestaat er nu in om het aardappelareaal van de leden te verhogen om aan de groeiende vraag te kunnen beantwoorden. De tonnage steeg al van 18 ton per maand in 2010 naar 90 ton per maand in 2014.

Gedeelde kennis maakt macht

Voor de ondersteuning van boerenorganisaties in het Zuiden doet Trias regelmatig een beroep op de kennis van de organisaties waar ze in Vlaanderen mee samenwerkt. Trias organiseert ontmoetingsmomenten tussen vertegenwoordigers van haar partnerbewegingen in het Noorden en het Zuiden. Via veldbezoeken, stages, workshops ... komen de uitdagingen waar de partners mee te maken krijgen aan bod. Boerenbond is een van die partners, maar als het over aardappelen gaat, wordt ook een beroep gedaan op de expertise die beschikbaar is bij Belgapom.

De samenwerking tussen Conpapa, Boerenbond en Belgapom startte in maart 2010 met een bezoek van de voorzitter en directeur van Conpapa aan Vlaanderen. Tijdens deze eerste kennismaking werd de basis gelegd voor de samenwerking van de volgende jaren. In november 2011 bezochten pootgoedteler Dirk Ryckaert uit Waterland-Oudeman, aardappelteler Paul Saelens uit Herent en Belgapomlid Marcel Delamilleure Conpapa in Ecuador. Zij deelden toen vooral hun kennis en ervaring met pootgoedverbetering en kwaliteitsselectie met hun Ecuadoraanse collega's. Dit bezoek werd in juni 2013 gevolgd door een stage van 3 bestuursleden van Conpapa op het bedrijf van Dirk Ryckaert. Ook het PCA in Kruishoutem en de bedrijven van Paul Saelens en enkele andere collega's werden bezocht. De focus van dit bezoek lag op ziekteherkenning en bewaring. In juni 2015 nam Conpapa-directeur José Aushay deel aan het bezoek van 6 Ecuadoraanse boerenvertegenwoordigers aan Landelijke Gilden. Tijdens dat bezoek bezocht hij het bedrijf van Dirk Ryckaert voor tips rond bewaring. Ook het bedrijf van Belgapomvoorzitter Marc Sercu stond op het programma. Via Rotary-Houtland werden de eerste contacten gelegd met het VTI Sint-Rembert in Torhout. De laatstejaarsstudenten van deze school ontwierpen in het voorjaar van 2015 de plannen voor de aardappeltrieer-, was-, droog- en opzakinstallatie, die sinds november 2015 actief is. Enkele leerlingen en leerkrachten van de school gaven extra tips voor de realisatie van de plannen tijdens een bezoek aan Conpapa in augustus 2015. Eerder (tussen 24 mei en 2 juni 2015) was directeur José Aushay opnieuw in ons land. Hij vertegenwoordigde toen Con-

In Galte, een klein Andesdorpje op 3700 m hoogte, duurt het 8 maanden om aardappelen te telen. Nog niet zo lang geleden woonden de boeren er in een houten schuurtje (links). Stilaan maken deze schuurtjes plaats voor kleine huisjes in betonblokken, afgedekt met golfplaten (rechts).

papa en kreeg het gezelschap van 4 boerenleiders en aardappeltelers uit Peru. Onderwerp van de gesprekken was deze keer het creëren van een toegevoegde waarde. Conpapa onderzoekt bijvoorbeeld of het verwerken van aardappelen tot chips of friet een interessante piste is. De partners uit Peru zullen hun oogst onder andere verwerken tot *chuño*, gevriesdroogde aardappelen die in Peru veel worden gegeten.

Trias onderzoekt met welke boerenorganisaties en op welke manier ze in de toekomst zal samenwerken. Dit resulteert in een werkplan dat de samenwerking tussen Trias en de partners gedurende de komende 5 jaar beschrijft. In dat plan wordt opgenomen hoe de aardappeltelers uit het Andesgebergte vorm zullen geven aan de uitwisseling, die met alle hogergenoemde ontmoetingen op de sporen is gezet. ■

SAMENWERKING LOONT

"De voorbije jaren heb ik in Vlaanderen al enkele delegaties uit Ecuador ontmoet", aldus Chris Verheye (zie p. 32, rechts op de foto), bestuurslid van Landelijke Gilde Aalter-Aalter Brug. "Ik voer kwaliteitscontroles uit voor het departement Landbouw en Visserij. Zo kom ik over de vloer bij aardappelboer Dirk Ryckaert, die in 2011 met Trias naar Conpapa reisde. Sindsdien stelde hij zijn bedrijf open voor stages en bezoeken van leden van deze coöperatie. Ik sloot zelf ook aan bij deze ontmoetingen, om mijn ervaring met bewaring, ziektebestrijding en belangenbehartiging te delen. Ik ging dus vooral mee naar Ecuador om te kijken hoe de boeren die ervaringen in de praktijk omzetten. Ik zag dat de coöperatie een bewaarloods gebouwd heeft, gebaseerd op onze raadgevingen. Dankzij de verbeterde contacten met de overheid kregen ze er zelfs financiële steun voor. We bewonderden ook hun nieuwe aardappelwasmachine. Het bezoek aan de aardappelvelden van de leden van Conpapa gaf mij een goed gevoel. Ondanks streekgebonden problemen zoals de aardappelplaag, een moeilijk klimaat en veel vocht, leveren zij een kwaliteitsvol product. De technische ondersteuning die ze krijgen, brengt duidelijk iets op. Er was een groot verschil met de andere velden die we onderweg zagen. Je merkt dat onze samenwerking echt loont."

© LANDELIJKE GILDEN

CAVIA'S VERHOGEN GEZINS- INKOMEN OP HET PLATTELAND

De coöperatie Señor Cuy houdt zich bezig met de promotie en verkoop van de cavia. Dit knaagdier, in het Spaans cuy genoemd, is in de Andeslanden een delicatessen die vooral bij feestelijke gelegenheden wordt gedegusteerd. – *Jeroen Weckhuysen & Koen Symons, Trias & Guido Staels, Landelijke Gilden*

Een geslachte cavia brengt 1,5 tot 2 dollar op. Doorgaans worden ze gebraden aan het spit (zie foto). De noodzakelijke investeringen zijn laag genoeg om aantrekkelijk te zijn voor vrouwen en jongeren, 2 groepen die het economisch zeer moeilijk hebben in Ecuador. Met enkele moederdieren kan je op een beperkte oppervlakte voldoende dieren kweken om een extra gezinsinkomen te verdienen. De meeste boeren telen ook hun eigen voeder in de vorm van luzerne op een veld dat niet groter hoeft te zijn dan een halve hectare. Señor Cuy heeft een ingenieur in dienst die de leden adviseert rond stallenbouw en een dierenarts die (para)veterinaire trainingen geeft. De coöperatie organiseert ook het ophalen van de slachtrijpe dieren op

de boerenbedrijven en heeft een eigen slachtinstallatie. De cavia's worden daarna rechtstreeks verkocht aan de consument, maar ook restaurants en exporteurs behoren tot het klantenbestand van de organisatie. De grootste uitdaging voor Señor Cuy is haar klanten

proberen te binden, om zo voor haar leden een grotere en stabielere afzet te kunnen garanderen. Wat het resultaat van al deze inspanningen is, konden de leden van Landelijke Gilden ervaren tijdens hun bezoek aan het bedrijf van de 26-jarige caviakweekster Virginia Satán.

SEÑOR CUY IN CIJFERS

- 72 leden
- 90% vrouwen, 10% mannen
- Triaspartner sinds 2010
- Kernactiviteiten: adviesverlening stallenbouw, (para)veterinaire diensten en vorming, ophalen, verwerken en vermarkten van cavia's voor de lokale markt, export naar Peru en het Verre Oosten.

100 cavia's maken het verschil

"Samen met mijn ouders, broers en zussen woon ik in mijn geboortedorp Riobamba", vertelt Virginia. "We hebben hier niet altijd gewoond. Omdat we niet konden leven van mijn vaders landbouwgrond, trokken we enkele jaren geleden naar de stad. Vader ging werken in de bouw en wij hielden een winkeltje open. Helaas bracht dat te weinig op. Toen moesten we terugkeren naar ons dorp. We besloten om te starten met een naaiatelier, maar opnieuw was dat niet genoeg om rond te komen. Op een dag leerden mijn moeder en ik de organisatie Señor Cuy kennen. Deze coöperatie van caviakwekers inspireerde ons en kort daarna begonnen we zelf zo'n 100 cavia's te houden. De diertjes hebben niet zoveel plaats nodig en we hebben er maar een paar uur per dag werk mee. Door de verkoop van de cavia's is ons gezinsinko-

voor Elsa Saldaña was deze bedreiging 35 jaar geleden de start van een wereldreis. Weg uit het Andesgebergte, richting onze contreien. "Ja, er is veel veranderd", zucht Elsa als we haar na onze reis ontmoeten onder de kerktoeren van Kapelle-op-den-Bos. "Vroeger kon je er in het Andesgebergte gif op innemen dat je niet ver van je geboorteplaats zou sterven. Mijn ouders deden aan overlevingslandbouw, zoals de Inca's dat 500 jaar eerder al deden. Elke dag dezelfde rituelen, elk seizoen zijn wetmatigheden, generatie na generatie."

Meid voor alle werk

Of het leven destijds beter was in de Andes? "Dat heb ik niet gezegd", haast Elsa zich, terwijl ze in haar fotoarchief een beeld zoekt van haar moeder. "Mijn moeder is nu de 70 voorbij. Toen zij klein was, mocht ze niet naar school gaan. Dat

leerde berghut, zonder stromend water of elektriciteit, op meer dan 2000 m hoogte. Maar eigenlijk hadden we niks te kort. Als kind kon ik elke dag spelen met geiten, schapen en paarden. Wat wil je nog meer?"

Plattelandsvlucht

De vlucht naar de hoofdstad Lima was een 600 km lange helletocht. Onderweg verkocht het gezin nog een koe, voor de rest gingen alle bezittingen verloren. Eenmaal in Lima begon een andere overlevingsstrijd: de kinderen gingen buitenshuis werken om bakstenen te kopen. Vader en moeder brachten immers de meeste tijd door in ziekenhuizen. "Als boeren konden we niet aarden in de stoffige sloppenwijken van de hoofdstad, waar de meeste burens alleen Spaans spreken. Voor ons was de cultuurschok te groot", vertelt Elsa. Zelf werkte ze zo hard dat ze wat geld opzij kon zetten voor hogere studies. Helaas ging dat kleine spaarpotje in rook op toen de bank Clae in 1993 bankroet ging. Ten einde raad leende Elsa 2500 euro bij vrienden en familie om met een kennis naar Duitsland te reizen, toen al het beloofde land. Uiteindelijk zakte ze af naar Brussel, waar ze te veel huurgeld betaalde aan een Libanese huisjesmelker om op een zolderkamer te kunnen samenhookken met lotgenoten uit Peru en Ecuador. "Het is makkelijk om hard te oordelen over economische vluchtelingen, maar ze hebben allemaal een levensverhaal", zegt Elsa, waarmee ze een sprong naar de actualiteit maakt.

Ritme van de natuur

Hoe ze vandaag terugkijkt op haar leven? "Voor mensen van hier klinkt het misschien raar, maar mijn mooiste tijd beleefde ik in het Andesgebergte. De terroristen zijn weg, maar ook ons boerderijtje ligt er vervallen bij. Na het busongeluk waarin mijn vader stierf, heeft moeder er nog een tijdje gewoond. Mijn broers en zussen kwamen dan vanuit Lima helpen met oogsten en zaaien. Maar dat is voorbij. In de stad is het leven makkelijker. Daardoor kan je het aantal jongeren in elk bergdorpje nog op een hand tellen. Doodzonde, de tijden zijn veranderd." ■

Virginia Satán droomt ervan ooit een gezin te hebben en haar eigen bedrijfje te kunnen starten.

men de helft hoger. We hebben nu uiteindelijk genoeg voor ons gezin. Ik droom ervan om onze stallen nog verder uit te breiden. Als ik ooit een man en een eigen gezin heb, wil ik graag mijn eigen bedrijfje oprichten."

Liefdesverklaring aan de godvergeten Andes

"Terwijl we een revolver tegen het hoofd kregen, snauwde de *comandante* mijn vader toe: vlucht weg, zo niet gaat je gezin eraan, de 9 kinderen inbegrepen."

De lage investeringen voor de caviakweek trekken vrouwen en jongeren aan.

privilege was in onze familie voorbehouden voor de jongens. Jarenlang heeft ze de lippen stijf op elkaar gehouden. Maar in een emotionele opwelling heeft ze me onlangs toevertrouwd hoe erg ze daar als jong meisje én volwassen vrouw onder geleden heeft. Haar vurigste droom was een beter leven voor haar 9 kinderen. Maar hoe moest ze dat voor elkaar krijgen? Ze is analfabeet en spreekt enkel *quecha*, de originele Incataal die buiten de Andes nergens gesproken wordt. Het enige wat ze ooit geleerd heeft, is zaaien en oogsten volgens de oude traditie. Want voor het zware werk op het veld werden de vrouwen door de mannen wel goed bevonden." Gelukkig is de rol van de vrouw de jongste decennia sterk geëvolueerd. Van flagrante discriminatie is geen sprake meer. "Wist je dat geen enkele terreurorganisatie zo veel vrouwelijke leden telde als het Lichtend Pad uit Peru?", grijnst Elsa. Het is een zure lach, want in het begin van de jaren 80 werd haar gezin verdreven door guerrillastrijders met apocalyptisch gedachtegoed. Ze was toen amper 13. "We woonden in een geïso-

KWALITEITSGROENTEN VOOR DE NICHEMARKT

De coöperatie Pacat verenigt 500 groente- en fruittelers en geeft aan haar leden opleidingen en ondersteuning bij het organiseren van boerenmarkten. De producten van de leden worden ook te koop aangeboden in een eigen winkel. – *Jeroen Weckhuysen &*

Koen Symons, Trias & Guido Staels, Landelijke Gilden

Via een eigen kwaliteitslabel bespeelt de organisatie de niche-markt van de bewuste consumenten uit de grote steden die een meerprijs willen betalen voor biologisch geteelde groenten en fruit. Omdat de middenklasse in Ecuador nog steeds groeit, rekenen de landbouwers erop dat ook deze niche-markt nog verder zal groeien. Bovendien hebben ze nog een ander argument om voor biologische landbouw te kiezen. Veel boeren maken gebruik van 'natuurlijke' bemesting en gewasbescherming omdat ze de middelen ontberen om te investeren in kunstmest, herbiciden en insecticiden. De spirituele beleving van Moeder Aarde en de belangrijke rol van de landbouwer daarin, werkt deze keuze nog verder in de hand.

De wil kan bergen verzetten, zelfs vulkanen

"Bij ons eerste contact met een Ecuadoraans landbouwersgezin, moesten we meteen onze normen wat bijstellen", vertelt Paul Ghekiere, lid van Landelijke Gilde Geluwe. "Via een stoffige en hobbelige weg kwamen we met ons busje terecht op het erf van Juan Manuel Torres (zie foto). Hij liet ons op de kleine binnenplaats van zijn woning meteen aanschuiven aan een kleurig gedekte tafel vol met lekker eten: allerlei soorten groenten, aardappelen en fruit. Zijn ogen glinsterden, hij was met recht en reden trots op zijn familie en zijn erf. Het boerderijtje waar Manuel met zijn vrouw en het gezin van een van zijn zonen woont, is niet meer dan een in betonblokken opgetrokken gelijkvloers gebouwtje met een pannendak, in U-vorm gebouwd rond een kleine binnenplaats met toegangsdeur. Tegen de muur staat een hok met wat cavia's en enkele konijnen. Achter het

Paul Ghekiere (Landelijke Gilde Geluwe) proeft van de kruiden die groenteteler Juan Manuel Torres tussen de braamstruiken heeft geplant.

.....
Veel boeren hebben geen geld om te investeren in kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen.
.....

huis vinden we 2 stierenkalfjes. Die worden met overschotten van gewassen grootgebracht. Het vetgemeste varken werd vorige week verkocht om wat geld binnen te krijgen." Op 70 a grond bouwt Manuel als een gedreven pionier van boerenorganisatie Pacat een bestaan op voor zijn familie. "Zijn braamstruiken zijn keurig in rijen aangeplant, op de sterk hellende grond", vervolgt Paul. "Wat verder staat er luzerne, iets hoger maïs, met tussenin ook uien en sla. Manuel en zijn gezin hebben

geluk. Door hun akkers loopt een betonnen waterkanaal, aangelegd door de overheid. Vier uur per week stroomt er water door. Om daar maximaal gebruik van te maken, heeft Manuel rond al zijn planten en bomen kleine taluds aangelegd om zo veel mogelijk water op te vangen. Is dit moderne landbouw? Ja! Tijdens een gesprek met Manuel en medewerkers van Pacat bespreken we een aantal visies. Diversificatie van teelten en biologische landbouw bieden hier kansen, als ook de verkoop onder handen wordt genomen. Er is nog werk aan de winkel. De samenwerking tussen de boerenorganisaties moet worden gestimuleerd, maar ook de verkoop kan nog beter en de jongere generatie moet er meer bij betrokken worden. Dank je wel, Manuel. Dank je wel, mensen van Pacat. Jullie tonen ons dat de wil bergen kan verzetten, zelfs vulkanen." ■